

ПРИНЦИПИ ДОБОРУ АНГЛОМОВНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЧНОЇ ЛЕКСИКИ СУБМОВИ ЕКОНОМІКИ

2005 р., Л.М. Денисюк

*аспірант кафедри англійської філології і перекладу
Національного авіаційного університету*

Вибір Україною курсу на входження до європейського економічного та освітнього простору, інтернаціоналізація ділових стосунків у різних сферах діяльності людини призвели до зростання попиту на спеціалістів, які б вільно володіли іноземною мовою та культурою іншомовного спілкування. У цьому контексті важливого значення набуває навчання студентів немовних вищих закладах освіти фаховій лексиці, оскільки успішність іншомовного професійного спілкування значною мірою визначається рівнем володіння спеціальною лексикою, яка забезпечує адекватне вживання і розуміння лексичних одиниць (ЛО) у професійній сфері спілкування.

Згідно з сучасними міжнародними освітніми вимогами випускники вищих закладів освіти повинні володіти вміннями ініціативного висловлювання іноземною мовою без помітних зусиль, пов'язаних із пошуком засобів вираження у процесі досягнення ними соціальних і професійних цілей. Таким чином, навчання іншомовній фаховій лексиці студентів економічних спеціальностей виступає необхідним складником оволодіння англійською мовою як засобом фахового спілкування. Йдеться про формування вмінь користуватися зарубіжними джерелами інформації після закінчення вузу та про залучення студентів до інформаційного пошуку вже в його стінах на основі співробітництва кафедр іноземних мов із профільними кафедрами, вченими, діловими людьми, виробництвом.

Проблемі навчання студентів фаховій англійській лексиці у немовних вищих закладах освіти присвячено чимало науково-методичних праць таких науковців, як О.Ю. Долматовська (1976), Є.К. Кузнєцова (1991), В.Д. Борщовецька (2004), Н.В. Зінукова (2004), Е.В. Мірошніченко (1996), І.О. Свердлова (1996), С. Riemer (2000), L. Schiffler (1995) тощо. Але вузькоспеціальним термінам економіки (особливо в навчальних цілях) у вказаних дослідженнях було приділено недостатньо уваги.

Лексичний мінімум випускника вищого закладу освіти має складатися з пасивного словника для читання наукової літератури та активного словника для усного й письмового фахового спілкування. Термінологія економічних дисциплін, як складова лексичного мінімуму, для необхідного та достатнього оволодіння студентами іноземною мовою, потребує ретельнішого дослідження з метою вироблення ефективних технологій індивідуалізованого навчання студентів немовних закладів освіти. Термінологічний мінімум – відібрана на основі спеціальних критеріїв сукупність лексичних одиниць економічної галузі, засвоєння яких забезпечує виконання програмних цільових настанов, і повний список яких є обов'язковим вихідним орієнтиром для підготовки навчальних словників-мінімумів та інших дидактичних матеріалів, що використовуються для навчання термінології та контролю за її засвоєнням [4, 27]. Добраний термінологічний мінімум є необхідною передумовою для правильної організації лексики в навчальних цілях. Якщо термінологічний мінімум розглядати як орієнтир для обов'язкового опанування, то варто змінити до нього

традиційне ставлення як до мінімального списку лексики, що підлягає вивченню, а слід оцінити його як інструмент організації засвоєння лексики.

Наразі існує два основних шляхи відбору термінологічної лексики. За полістатистичного підходу термінологічні мінімуми відбираються окремо від загальної лексики, коли навчання здійснюється на різноплановому матеріалі (Бухбіндер 1972, Рахманов 1960). Такий підхід ефективніше спрацьовує в лінгвістичних закладах освіти.

Другий підхід спирається на статистичні дані про ЛО, коли відбір здійснюється на однорідному в стилістичному та тематичному відношеннях текстовому масиві. Тому цю методику застосовують в немовних закладах освіти. Статистичний шлях відбору словників-мінімумів відіграв свого часу певну позитивну роль в інтенсифікації навчання іноземним мовам у вищих закладах освіти. Багатьма кафедрами були розроблені словники-мінімуми, які активно застосовуються у навчальному процесі. Проте є підстави вважати, що проблема відбору лексичних мінімумів для немовних закладів освіти не є повністю і оптимально розв'язаною. Негативна сторона описаного методу полягає в тому, що основна статистична операція розбивається на дві частини: спочатку підраховується частота лексем, а потім визначаються найбільш вживані значення. Цей недолік критикував Б.А. Лапідус, наголошуючи на важливості лінгвістичного дослідження навчальних лексичних одиниць і радив не обмежуватися частотними підрахунками лексем.

Отже, вирішення питання кількісної сторони словника-мінімуму, спираючись лише на статистичну основу, є недостатнім. За межами залишається багато високоінформативних значущих слів, знання яких може бути важливим ключем до розуміння тих чи інших ділянок тексту. Так при формуванні терміномінімуму виникає потреба використання таких критеріїв відбору, які б забезпечували максимальне охоплення лексики літератури тієї чи іншої спеціальності. У той же час не можна забувати про існуючий дефіцит часу, що значною мірою впливає на якість засвоєння об'єму іншомовного словника.

Для добору якісного навчального термінологічного мінімуму першорядне місце посідає застосування раціональних принципів добору лексики. Зважаючи на те, що основною метою добору навчального термінологічного мінімуму є створення предметно значимої словникової бази, котра забезпечувала б ефективне навчання і адекватне фахове спілкування, ми обрали такі принципи.

Принцип стилістичної обмеженості забезпечує включення до мінімуму загальноекономічних термінів, що вживаються в досліджуваній системі, а також вузькоспеціальних термінів, котрі становлять термінологію бухгалтерського обліку, аудиту тощо (*The Income Statement, assets, auditing*). Моделювання лексичного мінімуму вимагає не лише з'ясування його стильових шарів, а й їх співвідношення у фахових текстах. За даними дослідження, в німецькій літературі з ракетно технічна термінологія становить у відношенні до всіх повнозначних слів 36,3 %, а до всіх слів тексту – 22,1 % (Вишнякова, 1964). У підмові технології машинобудування терміни становлять 28 % (Буличева, 1976). У медичній літературі насиченість термінами становить 80 % (Шпак, 1964), а в літературі з музикознавства, навпаки, є дуже низькою, дорівнюючи 8 % (Розанов, 1972). Спостереження над лексикою англійських текстів із будівництва показало, що терміни тут займають 40 % тексту (Смелякова, 1972). У німецьких текстах з авіатехніки питома вага термінології порівняно невелика – 18,6 % (Гутченко, 1960) [4, 39].

Питома вага лексики кожного із стильових шарів є своєрідним контрольним орієнтиром під час складання лексичного мінімуму для кожного фаху.

Застосування *принципів семантичної цінності* забезпечує об'єктивний добір найбільш вживаних важливих термінів, що відображають основні поняття економічної галузі (*revenues, value, unit cost, price, market, product, deposit*).

Згідно з *принципом словотвірної цінності* до словника включаються первинні основи, засвоєння яких створюють передумови самостійної семантизації великої кількості невідомих складних і похідних термінів, а також стійких термінологічних сполучень (*pay, quote, check, economic, fund, price, property*).

Принцип зразковості забезпечує відбір до мінімуму найбільш вживаних термінів, що ілюструють основні словотворчі моделі та зразки їх перекладу українською мовою, за аналогією з якими можуть бути семантизовані численні терміни, що не були включені до словника (*channel of distribution, price leader*).

Принцип перспективності передбачає залучення тих терміноодиниць, що на початковому етапі не дуже актуальні, але можуть набрати статусу базових у подальшому вивченні фахової англійської мови (*pyramid, lease, deposit*).

Принцип доцільності уможливорює добір до терміномінімуму лексеми, що не є частотними, але цінними бо містять правила словозміни, словотворення (*overtrading, prepayment, upvaluation*).

Принцип прозорості семантичної вмотивованості дозволяє не включати до мінімуму похідні, складні та запозичені терміни, а також стійкі термінологічні сполучення, про значення яких можна легко здогадатися на базі знань семантики первинних основ їх складових та словотвірних моделей.

Поряд із основними принципами враховуються й інші міркування. Терміни, багатозначні в межах даної термінологічної системи, включаються в усіх значеннях (*value – вартість, цінність, ціна, валюта, сума векселя, еквівалент*). При відборі синонімічних терміноодиниць враховувались конкретність і точність поняття, стійкість і словотвірна цінність в межах економічної термінологічної системи (*кредит – accommodation, loan, lending, bank loan, credit, debt, tick, trust*). Крім того, до словника входить список термінів-скорочень та номенклатурних назв (*NVP – No Par Value, NOW – Negotiable Order of Withdrawal, MO – Money Order, CH – Companion of Honor; Custom House; Clearing-House; IOU – I owe you, GDP – Gross Domestic Product*).

Отже, у статті розглянуто наукові критерії добору термінологічного мінімуму субмови економіки. Під впливом потреб сучасного економічного ринку країни ми вважаємо за необхідне подальший лінгвістичний аналіз лексики з метою розроблення ефективної технології індивідуалізованого навчання англійської фахової лексики студентів-економістів початкового етапу навчання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Борщовецька В.Д. Навчання студентів-економістів англійської фахової лексики: Автореф. дис. канд. пед. наук 13.00.02. – К., 2004 – 20 с.
2. Вишнякова Н.Г. Терминологическая лексика, методика и принципы ее отбора для обучения иностранных языков в технических вузах: Автореф дисс. канд. пед. наук. – М., 1966 – 24 с.
3. Гальперин Г.А. Обучение иноязычной специальной терминологии в неязыковом вузе. – Минск: Наука, 1971. – 250 с.

4. *Гнаткевич Ю.В.* Навчання лексичного аспекту чужоземної мови у вищих навчальних закладах. – К.: Просвіта, 1999. – 184 с.
5. *Как работать над терминологией.* Основы и методы. – М.: Наука, 1968. –270 с.
6. *Лемов А.В.* Система, структура и функционирование научного термина. – Саранск, 2000 – 192 с.
7. *Нікітіна Ф.О.* Семантичні та словотворчі проблеми сучасної термінології. – К.: Вища школа, 1978. – 31 с.
8. *Перебийніс В.І.* Статистичні методи для лінгвістів. – Вінниця: Нова книга, 2002. – 172 с.
9. *Степанов Ю.С.* Методы и принципы современной лингвистики. – М.: Наука, 1975. – 76 с.

